

mely ismeretlen fatális erő céltalanul hajt az emberi lét széles terein.

Nagy érzésekre, nagy tettekre képelenek vagyunk, ez a lehangoló tanul-sága Flaubert testes könyvének: minden egyéb állítás, legalább a mai korban, hazugság. Így lett az *Éducation sentimentale* a hétköznapi ember klasz-szikus regénye.

Flaubert messzemenő művészi céljához megfelelő munkát is végzett; széles freskók, leírások, drámai képek váltakoznak jellemző beszélgetésekkel a lehető legsűrítettebb nyelven; valami fájdalmasan kiélezett pointirozással, mely az emberi kicsiségekkel ellentétben a maró szatira erejével hat.

Gyergyai Albert fordítása nagy műveltséggel készült, de nem mindenben felel meg a lehető hű tolmácsolás követelményeinek. Számos mondatából arra következtettek, hogy nem a Conard-féle kritikai kiadást használta, ami pedig értelemzavaró hibákra vezet. Pl. a barrikádok készítése nála így hangzik: (370 l.) «a körutak fasoraít, az utcai illemhelyeket, a padokat, a rácsokat, a gázlámpákat, mindent felszedtek, kitéptek s apró darabokra zúztak. Páris, másnap reggelre, tele volt barrikádokkal». A végleges szövegben hiányzik az aláhúzott mondat s méltán, mert a barrikád készítéséhez nem kell apró darabokra zúzni az anyagot. Vagy (372 l.): «Ez a határozott hang lecsillapította Frédéricét». A végleges szövegben ez van: «Une pareille assertion calma Frédéric». Tehát inkább: «Ez a hír...» Különösen kellemetlenül hat, hogy Flaubert szándékosan lerövidített stílusa, mely épen lakonikus hidegségével csip, mint az ostor hegye, a fordításban henyé szavakkal van letompítva. Erre számos példa akad: (370. l.) «... s már a Château d'Eau őrségét szorongatták, ötven olyan fogoly miatt, akik nem is ott voltak». Az eredetiben lakonikus rövidelessel: «et on attaquaît maintenant le poste du Chateau-d'Eau, pour délivrer cinquante prisonniers, qui n'y étaient pas». (372. l.) Gyorsan újabb rőzsecsomókat, szalmát, borszeszes hor-dót hoztak.» A végleges szövegben csak: «On apporta vite des fagots...» mert még azelőtt nem volt szó rőzséről. Ugyanott: «Egy eltévedt eb naggokot vonított. Ezen meg hangosan nevettek.» Az eredetiben így zárja Flaubert a kikezdést: «Un chien perdu hurlait. Cela faisait rire».

Az olvasó talán azt hiszi, hogy ezek csekélységek: pedig Flaubert milyen

szeretettel, gonddal vigyázott az ő «chute»-jeire! Az ő füle bizonyára nem tűrte volna az ilyen zárást: «Többet ér a túlság a jóízlésnél, a sivatag a gyalogjárónál s a vadember a borbélysegédnél» hanem a magyarban is megtartotta volna a francia szerkezet rítmusát: «Többet ér a túlság, mint a jóízlés, a sivatag, mint a gyalogjáró és a vadember, mint a borbélysegéd!» mert csak így kapja meg a kihívóan odavetett «borbélysegéd» teljes valeurjét. Természetesen a fordításban bőven vannak művésziessen visszaadott részek is, de végeredményben még sem találjuk meg benne a lehető legnagyobb hűséget és tökéletességet.

Jobbán sikerült Gyergyainak André Gide fordítása, melynek szüntelen fokozódó lázas lüktetése a magyarban is érezhető. Gide *Immoraliste*-ja, melynek a magyarban Gide beleegyezésével *Mesztelen* lett a címe, nem pornográfia, mint ezt a címből következtetni lehetne, Gidet elsősorban a morál problémája izgatja s ebben a regényében képzelte el a keresztény és hagyományos erkölcs alól felszabaduló embernek (saját énjének) történetét. Nietzsche Übermensch-immoralitása ez, csakhogy nem a szép és az erő szolgálatában, hanem az ösztönélet fertője felé fordítva. Dosztojevskire gondol az ember (Gide nagy bámolója és tanulmányozója neki), de hol van ez a tételes, tudatos francia Dosztojevskinek a sötét tudattalannal összeolvadó és fizikai terheltséggel megrakott alakjaitól! Michel minden lendülete és pathosza ellenére sem ragad magával, hanem megdőbbsent, visszataszít, mint minden művelt gazember. Viszont igaz, hogy az *Immoraliste* nagystíliú alkotás, melynek egyéni hangja és megkapóan érdekes menete van. Az érdekes eseményre Gide mindig sokat ad.

Eckhardt Sándor.

Sárközi György: Angyalok harcra. A kezembe kerülő «első» verseskötnyekben nemcsak szerzőik művészi jellemét keresem, bennök egyúttal a magyar líra jelenéről kialakuló kollektívabb kép is érdekel, sőt valamelyest az irodalmunk ez ágának közelebbi jövőjére nézve vonható hozzávetőleges következtetés is foglalkoztat. Líránk területe ma is elég hangos s a sok beszédnek bizony itt is sok az alja. De meggyőződésem, hogy napjaink magyar lantosköltészete, a szá-zadeleji nagy fellendüléséhez viszonyítva, sem jelenti a hét szűk eszten-

dőt. Most a két évtizede kiharcolt eredmények örvendetes, organikus továbbmunkálását okvetlenül meg kell látnia annak, ki át tud látni a szeme előtt táncoló muslicaoszlopon: a minden művészi ujság nyomában elszaporodó epigonáradaton. Az epigonokban a nagy eredmények külsőségei élnek kérésézetet, a tehetségekben a maradé értékek munkálnak tovább maradandóan; az epigon szemérmetlen és vakmerő kisajátító, a tehetség szemérmes és alázatos tanítvány. Ez a tanítványi vonás, melyről Rilke is beszél Őnarcképében («Nem szolgálvány, de szolgáló erény»): megtalálható még a legerőszakosabb, forradalmi jellemű költők művészi arculatán is.

Sárközi csaknem tíz esztendeje szólalt meg először költészetünkben, de minden feltűnéshajhásztól nemes komolysággal tartózkodó jelentkezései azóta is oly gyéren ismétlődtek, hogy lírai termésünk felületesebb szemlélei talán nevérol is csak most, kötetének címlapjáról, szereznek először tudomást.

Költői pályájának kiindulópontján nyilvánvalóan Babits költészete tette rá a legelhatározóbb hatást. Kötetének is kivált régibb darabjaiban néha egy-egy gondolat, néha egy-egy hangzáshasonlóság alapján alkalmazott jelző még szembeszökően rávall tanulóéveinek első erős benyomásaira. *Egy isleni torzóhoz* című versében a klasszikus kor emlékét idézi, «a régi időt, amikor még égnek emelt karral imádott a szép görög ifjú, nem térdreborulva, mint a mai». Ezzel a fordulattal Babits gyönyörű templomversében találkozunk először. Az *Angyalok harcában* meg (ez a vers adott címet az egész kötetnek is) ilyen nyelvi játékok emlékeztetnek Babits iskolájára: «mint a bércet *keserű keselyűi*»; vagy: «felhő lelkemből szakad egy *végtelen, féktelen eső*».

Hanem e fiatalos remiszenciáék mellett nyomban mutatkoznak belsőbb összefüggések is mester és tanítvány között. Sárközinek a szabadvershez közeledő, ritmikus lebegésű formái sem függetlenek Babits iránymutatásaitól. A versformát általában külsőségnek szokták tekinteni; minden valódi ok nélkül. Maga Babits — harmadik s még inkább negyedik lírai kötetében — nagyon is belső motívumokból lazította meg korábbi, zárt s minden lehetőségükben valósággal kiszákmányolt formáit: akkoriban tört

magának utat a minden földi dolgot az örökkévalóság színe alatt szemlélő, azok végső összefüggéseit megsejtő s azok teremtetelve felé kitaruló, filozóf líra területére. Formáinak minden mechanizmuson felülemelkedő lendülete a lélek szabadabb szépségű szárnycsapásait érezte meg.

Sárközi költői fellépése épen Babits művészetének erre a fordulójára esik. Ennek *Nyugtalanság völgye* című, negyedik verseskötete lehetett legelhatározóbb hatással Sárközi formáinak kialakulására. Hanem az is bizonyos, hogy e formák a tanítvány kezén nyomban egyéni árnyalatot, sajátos ízt nyertek, a hang színezetében megújhadtak, aminthogy minden tehetség jelentkezése megújhadt, művészi ujságot és eredetiséget jelent.

Sárközi lírai jellemének legfelölőbb vonása az áhítatos felfelé kívánczóság, a transcendentális hajlandóság. Szépség, jóság, igazság; hit, remény, szeretet (l. *Három erősség* című költeményét): rá nézve nem hangzatos szölamok, hanem a küzdelmes életű örök, értelmetadó korrelátumai. Serdülő éveinek szenvedéseit az emelkedés, a lelki megszépülés és erkölcsi megigazulás legjobb alapjának vallja: «Minden szenvedés arra volt jó, hogy önmagamból fölrepítsen». Ezért sugározza egész költészete a fiatalság nemes optimizmusát. A *Biztalo* című szép vers valóságos himnusza ennek a csupa-hit fiatalságnak.

De itt nyomtatékosan rá kell mutatnom, hogy *ennek* a hitnek semmi köze sincs a napjainkban annyira divatos «hittelmes» művészethez; nincs benne semmi programmszerűség, semmi propagatív irányzatosság. Ma — a fáradt lelkek megváltásának ürügye alatt — valósággal kimérik az életörömet, a vígaszhozó «eüangelion»-t. De ez csak kurzuzslás, a líra pedig nem kurzuzlószer. Ha untalan ilyeneket hallok: «örömet hirdetek, *mindig* csak örömet» — máris kételkedem az ének őszinteségében, éneklőjének jóhiszeműségében. A lant arravaló, hogy hangot adjon örömeink és szenvedésnek, úgyhogy megéreztesse gyönyör és fájdalom szépségét, magasabb összefüggését, «keseredés» teljességét. Sárközi ilyennek érzi, ilyennek vallja a maga küldetését. A már idézett *Biztalo* befejező soriban ezt hirdeti: «Mikor a zajból föl-sajdul a vers, akár a fájdalom, a vasboronás szakítja lelked rögéből, akár vidám, nagy sasként száll a magasba,

költő, minden veszélyben légy rettenthetetlen, mert téged az Isten szent úja igazgat».

Nemrégiben Sárközi egy maganemzedékbeli költőtársa könyvéről írván bírálatot, hangsúlyozottan kiemelte, hogy ennek költészetéből hiányzik az egész élet vallásos átélése. Sárkőzit épen ez az egész-re irányuló, valláserejű felfogás jellemzi. Ez a theocentrikus világ-érzése tereli fantáziáját is mindegyre kozmikus képekhez és vonatkozásokhoz. Kötetének legrégibb darabja, a *Genesis*, már látásának erről a sajátosságáról tanúskodik; a már említett *Egy isteni torzóhoz* című költeménye végén pedig azt a gondolatot, hogy a műremeknek még törmelékei is magukban foglalják az egésznek tökéletességét, ezzel a képpel érzékíti meg: «Mert nemcsak egészben voltál isteni... s ha elomolsz ezer szilánkra, benne lesz az egészen mind az ezerben: izzó ősnap a tested, melyben a csillagok szertegomolygó ősnépe lakott».

Egész költészetében van valami étherikus, de ez a vonása épen nem hasonlít pl. Komjáthy Jenő konkrétumkerülő testetlenségéhez. Sárközi a valóság képeit is élesen látja és alkalomadtán tömören és szemléletesen festi is. Ime egy aratási képe: «Fényben barnul a tengeri bajsza, a föld tűzsárga, borzas üstöke elterül a nyíró kaszák előtt s a keresztek alján pihenőre dőtt barna mellek közt alszik a fenékö túlke vizében». De a művészi realizmusnak ilyen jelentkezései általában ritkák költészetében. Fantáziája minduntalan túlcsap a realitáson, a rajz vonalait mintegy sejtelmesen meghosszabbítja a tér és idő korlátain túl. A *hullámnézőhöz* című, vizuális magból fejlesztett szép költeményét pl. ilyen látomásszerű sorokkal zárja le: «Iesz egy utolsó éjtszaka, a Szerelem maglyája síkoltva kialszik s végsőt int a Halál Angyala szárnyaival, S hol dolga nincs többé, elhagyja, veszett hajó kapitánya, a Földet ő is utolsónak s más csillagra röpi. Ó, ne keresd akkor magadat, fajodat, — úgyis hiába bolyongnál, bús kert lesz a világ, eltemetett temető, — Am a folyó még zajdul, tűnik és bomlik az éjszínű hullám, példa marad, mikoron már példázni se kell». A szédítő távlatoknak ezzel az alvajárási biztossággal való elibéknétkarása valami rokon vonást mutat Vörösmarty költői ingéniumával (az idézett helyhez párhuzamul leginkább az Éj monológiát említhetem *Csongor*

és *Tündébből*). Disztichonos kompozícióiban pedig *Zalán* előhangjának sötétragvogósú melancholiája csendül meg. Ime mutatóul ezek ketteje:

Szól a kakas — háromszor ijeszti szavával a foszló

Árnyakat és a halott éjnek időtleneit.

Szól a kakas — háromszor ereszt szavát a magasba:

Föl, hajnal fiai! Értetek árad a fény!

*

Egy szál gyertya az asztalon, egy szál toll a kezemben,

És körülöttem az éj barna csererdeje züg...

S míg Nevedet leírom, daloló madarak sugarazzák

Át a homályt s kék láng lobban a penna hegyén.

Végül: Vörösmartyas ize van a *Más világot!* című, nagy vívőerejű alkotásnak is, mely az egész kötetnek egyik legteljesebb kihangzású darabja.

Vörösmarty génuszának századunk magyar lírájára gyakorolt általános mély hatása Sárközínél a művészi természet belsőbb rokonságának jegyeit is mutatja; lelkük közös vonása: az asztrális lírai lendület ereje.

Sárközi kötetében a legrégibb versek egyikének címe: *Fölfelé*. De valójában könyvének minden darabja fölfelé mutat. A «gondolat büszke hajójának» hittet, hévvel mutatja ama «földig sugárzó kikötőt», melynek igaz fényét csak a magas út izzadt hajósa látja.

Oda törj, égi hajó, ha el is tűnsz,

el is veszel színedőlő tűzében:

Halván, befogad minden gondolat végkikötője: Isten. *Rédey Tivadar*.

Nagy József: Az ethika alapvonalai. (Tud. Gyűjt. 12.) Ha valamire, úgy az ethikai értékek új fényrederítésére van szüksége szerencsétlen korunknak. Minden emberi közösség minden időben ezzel állt vagy bukkott és mégis újra meg újra szeretünk erről megfeledkezni. Épen ezért azonban ma, a nagy rázkódtatások napjaiban célszerű minél egyoldalúbban könyörtelen állást foglalni, a relativizmust minél messzebbre elkerülni, hisz ez amúgy is főbetegségé korunknak. Örömmel üdvözölhetjük tehát, hogy Kant ethikájának bizonyos centrális helyzet jut e könyvben. De nem ártott volna egy rövidke fejezetben rámutatni arra, hogy a Shaftesburyvel összefüggő 18.